

KRAKÓW 2016
AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH
W KRAKOWIE
WYDZIAŁ ARCHITEKTURY WNĘTRZ

Jolanta Kapecka-Walczak

Jolanta Kapecka-Walczak

SANATORIUM DŁUSKICH
JAKO PRZYKŁAD ZWIĄZKU
FUNKCJI I SZTUKI

Praca doktorska
wykonana w Katedrze Architektury Wnętrz
Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie

Promotor dr hab Joanna Kubicz prof.ASP

5 maj 2022
Jolanta Kapecka-Walczak

Streszczenie

Wybrany materiał badawczy dotyczący powstania *Wielkiego Sanatorium*, pochodzi z lat 1889-1910. Obiekt stworzony przez państwa Bronisławę i Kazimierza Dłuskich wystawiono w roku 1902 na południowych stokach Gubałówki. Popularnie zwany *Sanatorium Drów Dłuskich* lub *Sanatorium Dra Dłuskiego*. W owych czasach to najnowocześniejsze i najbardziej ekskluzywne sanatorium na terenach dawnej Rzeczypospolitej, nie ustępujące zakładom w Europie. Wydaje się - jedyne sanatorium, które udostępniało wnętrza do zwiedzania dla publiczności. Obiekt słynął z wystawnych, eleganckich, młodopolskich wnętrz przeplatanych przestrzeniami zaprojektowanymi w stylu zakopiańskim. Autorzy to: Wojciech Brzega, Karol Frycz, Jan Rembowski i Henryk Uziembło. Materiał opublikowany w zeszycie *Sztuka Stosowana* nr 14 z roku 1910, prawdopodobnie był jedyną publikacją tak obszernie ukazującą reprezentacyjne pomieszczenia *Wielkiego Sanatorium*. Salony, zaprojektowane całościowo: od aranżacji poprzez meble, starannie dobraną stolarkę i tapicerkę, malarstwo ścienne, lampy, witraże, balustrady i inne elementy wyposażenia.

Członkowie *Stowarzyszenia Sanatorium Dla Chorób Piersiowych w Zakopanem* - decydenta budowy placówki, to sławy polskiej sceny politycznej, naukowej i artystycznej i oczywiście medycznej: Jan Paderewski, Henryk Sienkiewicz, Bruno Abakanowicz, doktor Józef Skłodowski, duża liczba lekarzy z całej Polski, ks. profesor Władysław Knapiński rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, małżeństwo lekarskie Bronisławy i Kazimierza Dłuskich, przedstawicie arystokracji hr Adam Krasiński i hr Konstanty Potocki i wielu, wielu innych wymienionych w treści pracy.

Wszystkie okoliczności prowadzące do powstania *sanatorium* uporządkowano biorąc pod uwagę sferę historyczną, medyczną i artystyczną, jako równorzędne w kształtowaniu się placówki:

1. sfera historyczna określa - syntetyczny opis zasiedlania kotliny zakopiańskiej w wieku XIX; przywołanie wybitnych postaci XIX-wiecznego Zakopanego, jako twórców powstającej miejscowości pod Giewontem; kształtowanie się obszaru, gdzie zjeżdżała na wypoczynek, leczenie, osiadając też na stałe, inteligencja z trzech zaborów pod okupacją Rosji, Prus, Austrii; wprowadzenia wątków historycznych, które wyjaśniają sytuację polityczną na tych terenach i w nieistniejącej na mapie Europy - Polsce;

hol
1

2. sfera medyczna określa - uznanie klimatu Zakopanego za leczniczy; powstawanie pierwszych zakładów wodoleczniczych; powołanie Zakopanego do pełnienia roli Stacji Leczniczej w 1886; powstanie pierwszego sanatorium dla osób „piersiowo chorych”; uznanie gruźlicy za najgroźniejszą chorobę XIX wieku w Europie; powstawanie sanatoriów przeciwgruźliczych; osiedlanie się pod Giewontem środowiska lekarskiego oraz chorych o wybitnych osobowościach; przybliżenie ówczesnej walki z gruźlicą - współpraca międzynarodowa lekarzy w Europie;

3. sfera artystyczna określa - pojawienie się sztuki pod Giewontem jako przejawu zauroczenia Podhalem i Tatrami; architekturę tubylczą oraz pojawianie się architektury ludności napływowej; działalność Stanisława Witkiewicza twórcy stylu zakopiańskiego w budownictwie drewnianym; architekturę wnętrz na przełomie wieków oraz jej obraz w *Sanatoryum* kościeliskim; *Sanatoryum Dłuskich* jako pierwszą realizację w „murze” w stylu Witkiewicza; reklamę placówki jako dopełnienie realizacyjne, oraz publikacje reklamowe jako źródło wiadomości o wnętrzach; elementy sztuki ludowej przenikające do wszelkiego rodzaju twórczości plastycznej;

Cóż wspólnego z historią sztuki może mieć sanatorium, placówka medyczna? Obiekt ten wyróżniał się silnym związkiem *funkcji i sztuki*. Funkcja jasno określona w broszurze „*O Sanatoriach*”, autorstwa Kazimierza Dłuskiego, wpłynęła na: wybór miejsca położenia *Sanatoryum*, kształt budynku, rozkład pomieszczeń, architekturę i estetykę wnętrz. Owa funkcja wywodziła się z troski o pacjenta gruźliczego. Stała się zbiorem wytycznych do zaprojektowania tego typu placówki. Broszura „*O sanatoriach*” to również świadectwo twórczego wkładu doktora Dłuskiego w planowanie placówki. Połączenie opisu gruźlicy jako wytycznej do projektowania sanatorium, dokonane przez doktora Dłuskiego, z niewielką ilością dokumentacji fotograficznej *Wielkiego Sanatoryum* i nielicznymi rzutami architektonicznymi, to wspaniałe meritum projektowe: czyli połączenie funkcji i sztuki. Ten rzadki przypadek wart jest odnotowania: posiadamy analityczny dokument wywodzący się z obszaru medycyny, wyznaczający bryłę architektoniczną, usytuowanie wnętrz i dekorację wnętrz.

Dobrym źródłem poznawczym stały się również publikowane wówczas informatory i reklamy placówki. „Przegląd Techniczny” nr 41 z 1900 roku zamieścił artykuł poświęcony *sanatoryum*, ukazując tablice z rzutami obiektu i

widokiem elewacyjnym. Uzyskaliśmy widok połączenia bryły murowanej w stylu witkiewiczowskim z wnętrzami w stylu Młodej Polski oraz elementami sztuki podhalańskiej. Przeprowadzono również drobiazgową analizę pozostałych dokumentów po *Wielkim Sanatorium*, tropienie fotografii, informacji prasowych, każdej odnalezionej pocztówki czy biletu wizytowego. Powstała praca to rodzaj układanki zdobytych dokumentów, z której wyłania się prawdopodobny obraz placówki i jej twórców. Zakres badań jest otwarty z racji rozproszenia materiałów archiwalnych, jak też faktu zaginięcia archiwum państwa Dłuskich, które prawdopodobnie spłonęło w czasie Powstania Warszawskiego.

Nasuwa się pytanie: czyżby wnętrza *Wielkiego Sanatorium* były jedynym przykładem połączenia stylu Młodej Polski ze stylem Witkiewicza? Podstawą opracowania niniejszej pracy stała się analiza materiału dostępnego Muzeum Tatrzańskim im. Tytusa Chałbińskiego w Zakopanym, w bibliotece Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, w bibliotece Tatrzańskiego Parku Narodowego. Wielce pomocną stała się rozprawa doktorska pani dr Urszuli Makowskiej *Jan Rembowski (1879-1923) Współczesność i Mity*, dostępna w bibliotece Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Nieocenionym źródłem informacji okazały się cyfrowe zbiory Biblioteki Narodowej www.polona.pl.

Aby głębiej zrozumieć opisywane zjawiska, włączono do tekstu wiele cytatów. Myśli egzystencjalne ówczesnych Polaków znacznie różniły się od współczesnych tendencji społeczno-patriotycznych. Polszczyzna przełomu wieków to malownicze tło, które filtr współczesności mógłby zniekształcić.

Starano się przybliżyć życie zakładu naukowo-badawczego prowadzonego z wielkim wyczuciem i mądrością, będącego miejscem wielu prac naukowych, fenomenu zespolenia funkcji i sztuki we wnętrzach, na co realny dowód przespał bezpowrotnie, gdyż wyposażenie zniknęło w tajemniczy sposób bezpowrotnie... Dzisiejsze wnętrza przebudowanego *Wielkiego Sanatorium*, spełniające rolę hotelu dla wczasowiczów i uczestników konferencji, nie tylko nie sugerują dawnej świetności, ale w najmniejszym stopniu nie można w nich odnaleźć czegokolwiek z początku XX wieku. Nie znajdziemy też tablicy, która poinformowałaby o historii tego budynku i jego twórcach.

Jedno jest pewne: w polskiej historii sztuki *Wielkiemu Sanatorium Drów Dłuskich* należy się honorowe miejsce.